

Ljudska knjižnica.

Zvezek II. - III.

Abditus:

Občina in socializem.

Kaj zahtevamo od občine.

==== Cena 70 vin. ====

Ljubljana 1903.

Založili „Naši zapiski“ (Jos. Breskvar in tov.).

Ljudska knjižnica.

==== Zvezek II. ====

Abditus:

Občina in socializem.

Kaj zahtevamo od občine.

==== Cena 70 vin. ====

Ljubljana 1903.

Založili »Naši zapiski« (Jos. Breskvar in tov.).

03803A-666

Občina in socializem.

Predgovor.

V svetovnem boju za zmago kolektivizma ima izvršiti občina veliko nalogo. V socialni revoluciji je občina kot pomemben del organizacije človeške družbe merodajen činitelj. Vsled tega mora biti delo neposедуjočih produktivnih slojev v njej premišljeno ter imeti določeno smer, ki odgovarja njihovemu socialnemu stališču.

Socializem je že davno preživel dobo, ko je nastopal čisto v kozmopolitiški obliki. To je bilo začetkoma potrebno za napredek socialne misli. Ko se je socializem ukoreninil pri različnih narodih, se je pa moral prilagoditi razmeram dotičnega naroda.

Slovenci smo narod, ki v svetovnih bojih družbe ne odločuje. Vendar pa socializem uči ne le napredek posameznega individua, temveč ima tudi nalogo malim narodom ustvariti pogoje za njih obstanek.

Občina je prav pripravna za tako delo. Kakor pa je pri sleharnem delu treba tudi sposobnih ljudi, da isto uspeva, tako jih je treba tudi v politiki in še bolj pri gospodarskem delu. Danes v javnem delu le preveč zmaguje politična strast nad razumom. Lepo je, če se vrše volitve v razne

zastope na podlagi določenih programov. To dokazuje, da se razne javne smeri brigajo ali se hočejo resno brigati za delo, ki si ga hočejo naložiti. Vendar pa je res, da se pod tem plaščem mnogokrat greši. Individualizem je s socializmom v zelo ozki zvezi. Socializma glavno delo je v upravi. Ta pa zahteva sposobnih in mnogokrat zelo samostojnih moči. Zato pa še ni dovolj, če zmaga pri raznih volitvah v občinske zastope ta ali ona smer na podlagi tega ali onega programa. Vprašanje, kakšni so ljudje, ki zastopajo program, je zelo velikega pomena, in od tega je odvisno, kako se dela po tem ali onem programu.

To napako, ki je usodnega pomena, meščanske stranke vedno in vedno ponavljajo. Vsled teh dejstev pa je neizmerne važnosti to za stranko, ki nastopa kritično. Če bi socialisti krenili na isto pot, bi njih nastop ter njih obtožnica sedanjih kapitalistiških razmer izgubila ves pomen. Socializem je le tedaj plodonosen, če je z njim združen krepak in zdrav individualizem.

Gospodarske razmere našega naroda so zelo neugodne. Načelo narodne hegemonije je Slovincem zelo škodovalo. Kar niso mogli storiti šovinistični nasprotniki, to smo dopolnili sami. Neumestno je, se meriti s takim nasprotnikom na istem bojišču. Slovenci nismo samostojni in ne odločujemo v kakih svetovnih parlamentih, temveč komaj v naših še nerazvitih občinah. Tu je pa ogromno dela; saj vidimo, da sede v občinskih zastopih ljudje, ki so izvoljeni kot pristaši tega ali onega programa, pa nimajo zmožnosti ga zastopati in delati po njem.

Za sleharno občino je torej velikega pomena vprašanje o prirastni renti, o volilnem pravu, socialni politiki, stanovanjih.

Socializem prodira tudi na Slovenskem zmagovito. Kot smer v malem narodu se mora tudi on ozirati na te razmere. Slovenski narod ni svetoven; tudi njegov socializem ne more postati tak.

Toda on ima izvršiti veliko delo, v prvi vrsti — da molčim o njegovi kulturni misiji — na gospodarskem polju. V upravi našega narodnega imetka ima socializem izzvati revolucijo, a velik del te revolucije se ima izvršiti v občinski upravi.

K izdatvi te razprave v posebni knjigi so silile razmere in mene tudi moji ožji somišljeniki. Skušal sem v tej knjigi na kratko in umljivo razložiti smer socialistiške komunalne politike, ki je za slovenske socialiste veliko večjega pomena kot pa za socialiste večjih narodnih skupin.

Pisatelj.

l. del.

1. Uvod.

Motto: Podstava proste države je prosta občina.

(Cesarski patent z dne 17. marca 1849. l.)

Stavek zgorajšnjega gesla je prava ironija, če kot avstrijski državljani poznamo avstrijske razmere. Prosti razvoj in prosto gibanje občine zelo obtežuje namreč tudi v Avstriji moč, ki jo ima država nad njo.

Nikakor se ne sme zanikati dobra stran državnega ali deželnega nadzorstva nad posameznimi občinami. Kakor pa ima vsaka stvar svojo slabo stran, tako jo ima tudi to nadziranje. V bistvu birokratizma je, da se to nadziranje izvršuje napačno. Birokratizem je povsod in vedno enak. Državne koristi nimajo — po načelih birokratizma — nobene zveze z ljudstvom.

Prosta občina je temeljni pogoj ljudskega napredka. Historični razvoj angleških občin dokazuje, da je kolikor mogoče največja neodvisnost občin eden najpoglavitejših faktorjev ne le ljudskega napredka, temveč tudi napredka in naglega razvoja države.

Na Francoskem je bilo z občino bistveno drugače kakor na Angleškem. Vendar pa je francoska občina, kar je zamudila, ko je bila še odvisna, deloma popravila pozneje z razširjenjem volilnega prava. Zato je obsojati pri nas odvisnost občine od države ali dežele tudi glede spremembe volilnega reda.

Država pri nas nadzoruje občino tam, kjer jo najmanj briga. To nadziranje države sicer ni brez vseh temeljnih povodov, ali vendar bi ga država ali dežela lahko — brez svoje škode, a na korist občine — prepustila občinarjem.

Občina trpi pod tem nadziranjem pri svojem takozvanem prenešenem delokrogu. Občinskega predstojnika izvolijo občinarji; toda on se ima zagovarjati za svoje dejanje in nehanje v prvi vrsti napram državi, v drugi pa šele napram svojim volilcem. Toda volilci ga ne morejo pozvati na odgovor, če on sam neče; lahko ga pa pozove država glede prenešenega delokroga. Po mestih imamo občinske urade (magistrat), ki poslujejo v imenu občinskega predstojnika (župana). Na ta urad nimajo občinarji nobenega vpliva, kar se tiče prenešenega delokroga občine, pač pa ga ima država, odnosno tudi občina. Tu je torej steza, po kateri se je vtihotapil v občino državni birokratizem, ki ga pa morajo vzdrževati občinarji hoté ali nehoté.

Socializem mora nastopiti proti prenešenemu delokrogu občine v današnji obliki. Glede prenešenega delokroga naj bi se občinam prepustilo, da se dogovore same med seboj glede teh poslov, ki obremenjujejo mnogokrat delovanje občine najobčutneje.

Danes se vse državno in deželno nadziranje občin steka v praznih formalnostih. Pravo nadziranje se bo izvršilo, ko postane občina že

toliko neodvisna, da bo lahko odločevala vsaj o svojem volilnem pravu. Danes je politiško življenje kulturnih narodov toliko razvito, da ga lahko nadzira vsak posamezen ud občine, kajti s tem, ker ima glas v občinski upravi, postane tudi njegov interes na skupnem premoženju večji.

V naslednjem podajam nekoliko glavnih črtic iz sedanjega državnega in deželnega občinskega zakona v Avstriji, prve s skupnim naslovom „država in občina“, druge pa z „dežela in občina“. To je bilo potrebno, ker o vseh teh važnih določilih, ki se tičejo posameznika, ljudstvo ne vé skoraj nič. Priredili smo pa tudi posnetek domovinskega zakona.

*

Socializem kot oznanjevalec gospodarskega kolektivizma izziva preobrat; naravno je, da tudi ne more in ne sme prezreti občine, ki pomeni v družbi prvo stopnjo njene organizacije in družbenega življenja. Prvi klic njegov na tem polju pa je:

Svobodo občini, da se more preiti v svobodno državo!

2. Država in občina.*

I.

Državni občinski zakon določa, da se mora vsako zemljišče prištevati v zvezo kake občine (soseske). Izvzeti so samo kraji, kjer stanuje

* Po knjigi dr. J. Ingwer in dr. I. Rosner: Volkstümliches Handbuch des österreichischen Rechtes, Dunaj.

cesar in dvor, njegovi gradovi in druge stavbe s pritklinami (parki, drevoredi itd.). Deželni zakoni določajo o razmerju med veleposestvom in občino. Ločitev veleposestva od občine pa se more izvršiti le, če veleposestvo prevzame dolžnosti ene občine.

II.

Vsak avstrijski državljani mora biti pristojen v kako občino. O vzprejemu tujezemcev v občinsko zvezo odloča občina. Nobena občina pa ne sme zabraniti bivanja v občini tujcem, ki se izkažejo, kam so pristojni, ali pa so napravili korake v svrhu pridobitve pristojnosti ter so neomadeževani in ne nadlegujejo javnosti s prosjačenjem.

III.

Delovanje sleharne občine je dvojno: samostojno in prenešeno. K samostojnemu delovanju spada:

1. Prosta uprava občinskega premoženja in na občinsko zvezo se nanašajočih zadev.
2. Skrb za varnost oseb in premoženja.
3. Skrb za vzdrževanje občinskih cest, ulic, trgov, mostov kakor tudi za varnost in udobnost prometa na cestah ter vodah.
4. Tržno nadzorstvo in pregled tržnega prometa s posebnim ozirom na ceno in mero.
5. Zdravstveno nadzorstvo.
6. Družinsko in delavsko nadzorstvo ter oskrbovanje poselskega reda.
7. Nравstveno nadzorstvo.
8. Preskrbljevanje ubogih in skrb za občinske dobrodelne zavode (bolnice, ubožnice itd.).

9. Stavbeno in požarno nadzorstvo, izvrševanje stavbenega reda in izdajanje nadzorstvenih stavbenih dovolil.

10. Po zakonu dovoljeni vpliv na srednje in ljudske šole, ki jih vzdržuje občina, ter skrb za njih ustanovitev in vzdrževanje.

11. Poravnalni poskus med prepirajočimi se strankami po izvoljenih zaupnih občinarjih.

12. Izvršitev prostovoljnih dražeb premičnin.

Pod prenešenim delokrogom občine pa je razumeti: Dolžnost občine, sodelovati v javni upravi. (Več občin se lahko združi k skupnemu izvrševanju svojih poslov. Občine, ki nimajo sredstev, da bi pokrile iz prenešenega delokroga nastale dolžnosti, je združiti s kako drugo občino, dokler se razmere ne spremenijo. O tem določajo deželni zakoni.)

IV.

Občino zastopa občinski odbor in občinski predstojnik. Občina voli svoj zastop periodično.

Občinski odbor sklepa in nadzoruje, občinski predstojnik pa upravlja in izvršuje. Občinski predstojnik je odgovoren za svoja dejanja občini, glede prenešenega delokroga pa tudi državi. (Magistrat je izvrševalec sklepov občine; glede prenešenega delokroga občine pa so razmere danes take, da občinski odbor nima dosti vpliva na ta svoj urad!)

V.

Aktivno volilno pravo* ima predvsem oni, ki je član občine. Od izvrševanja aktivnega volilnega prava so pred vsem izključene:

* Če ima kdo aktivno volilno pravo, sme voliti; če ima pa pasivno volilno pravo, pa sme biti izvoljen.

a) osebe, ki so zakrivile kako hudodelstvo; b) osebe, ki so vsled hudodelstva v preiskovalnem aparatu; c) osebe, ki so izvršile tatvino, sleparijo, oneverjenje, ali pa so bile sokrive takega dejanja.

Pasivno volilno pravo imajo le polnoletni 24 let stari volilci. Izključene so:

a) osebe, ki so zakrivile pregrešek koristobnosti ali javne nenravnosti in b) če so bile sled teh deliktov krivim spoznane (§§ 501, 504, 511, 512, 515 in 516 kazenski zakonik); c) v konkurz prišle osebe in d) osebe, ki so bile vsled regreška koristoljubnosti odslovljene iz njihovega javnega urada ali službe.

VI.

Volilno pravo občine določa deželni zakon, ki se pa ima ozirati na varnost interesov večjih davkoplačevalcev.

Občinski zastop sklepa z absolutno večino. Odborove seje so javne in tajne. Seje, v katerih se obravnavajo občinski računi, se ne smejo držati tajno. Če občinsko premoženje ne zadošča za pokritje občinskih izdatkov, sme občina pobirati lokalne od neposrednih davkov ali od užitnine ali tudi drugih davkov.

Deželni zakon določa, koliko se ima občina ozirati na deželni zbor.

VII.

Državna uprava nadzira občino, da ne prestopa svojega delokroga v zmislu obstoječih zakonov. Državna uprava tudi razsoja, če je predstojništvo občine zakone napačno upotrebilo ali ne.

Politiška deželna oblast sme razpustiti občinski zastop. Rekurz proti takemu odloku je

vložiti na državno ministerstvo. V šestih tednih se mora vršiti nova volitev.

VIII.

Deželna stolna mesta so ohranila ali tu druga znamenitejša mesta ter razna zdravilišča pridobila potem deželnih zakonov nove lastni štature. Mesta z lastnimi štatuti so odgovorni neposredno deželnim odborom, odnosno glede prenešenega delokroga deželni politiški oblas. Deželni odbor mora paziti, da se premožen takih občin ne zmanjša.

3. Dežela in občina.*

V Avstriji imamo 16 deželnih občinskih zakonov, ki so bili sklenjeni v letih od 1863. do 1866. med tem, ko je Trst z okolico obdržal svoj štatut iz leta 1850. Vsi ti zakoni so skoraj enaki, ker so se sprejeli po vladnih predlogah.

I.

Člani občine so:

1. Osebe, ki so pristojne v občino.
2. Osebe, ki niso pristojne v občino in sicer one, ki imajo v občini kako zemljiško ali hišno posest, in one, ki plačujejo neposreden davek in stanujejo tam stalno.

Vsi ostali se smatrajo tujcem.

V mestih in trgih se imenujejo nekateri člani vsled podelitve meščanskih pravic meščani. Poleg tega so dovoljeni tudi častni meščani.

* Po knjigi dr. J. Ingwer in dr. I. Rosner: Volkstümliches Handbuch des österreichischen Rechtes, Dunaj.

Člani občine imajo pravico do ubožnih podpor, meščani pa do za nje ustanovljenih ustanov in zavodov.

II.

Občinski odbori obstojé vsaj iz osmih in največ iz 36. članov. Poleg tega je voliti tudi odbornike namestnike, katerih število je vedno enako polovici odbornikov.

Občinsko predstojništvo sestoji iz predstojnika in vsaj dveh občinskih svetnikov.

Občinskega predstojnika (župana) izvoli izmed sebe občinski odbor, ravno tako občinske svetnike. Kdor plača prav posebno veliko neposrednega davka, je opravičen biti član občinskega odbora, ne da bi ga kdo volil. Ti odborniki se imenujejo virilisti. Na Kranjskem plača virilist direktnega ali neposrednega davka 400 kron.

Kdor je izvoljen, mora svojo izvolitev prevzeti. Izvzeti so le: duhovniki, učitelji, dvorni, deželni, državni, javni zakladni uradniki in sluge; neaktivni vojaki, nadalje osebe, ki so nad 60 let stare, osebe, ki so že delovale v izvoljenem poslu eno volilno dobo, osebe, ki bi vsled svojih razmer (službe) zaradi tega škodo trpele, osebe, ki so v letu večkrat dalj časa odsotne iz občine, in virilisti.

Če izvoljeni izvolitve ne sprejme in nima povoda je odkloniti, se kaznuje z denarno globo na korist občinske blagajne. V slovenskih deželah traja volilni čas tri leta.

III.

Občinski odbor odločuje posebno:

O upravi občinskega premoženja in občinskih zavodov;

o načinu njegove porabe;

o prometu dohodkov in izdatkov kakor tudi o pokritvi primanjkljaja;

o sestavi letnega računa in

o preskrbljevanju ubogih.

Občinski odbor nastavlja tudi občinske uradnike. Nadalje spada v njegov delokrog: podelitev meščanstva, častnega meščanstva in domovinske pravice. Odbor določuje tudi policijski red, če ne izvršujejo policijske posle deželno-knežji državni organi.

Občinski odbor se ima pri svojem sklepanju ozirati na obstoječe zakone. Vsled tega na primer nima pravice ukazati, da morajo biti gostilne zaprte v času, ko se vrše verski obredi, ker bi to ne bilo zakonito.

IV.

Vse premično in nepremično premoženje občine mora biti natanko razvidno iz inventarja. Ta se mora na zahtevo pokazati vsakemu občinskemu članu. Premoženje občine se mora upravljati tako, da daje čim več dobička. Čisti ostanek dobička pa se nalaga plodonosno.

Da občinski odbor lahko poviša razne doklade in davke, smo deloma že navedli. Če se dokaže potreba, lahko občinski odbor sklene (na primer pri zgradnji cest), da mora vsak občanar pri delu pomagati. Razdelitev dela se ima izvršiti po razmerju plačevanja neposrednega davka.

V.

Nadziralno pravico nad občinami ima deželni zbor, odnosno deželni odbor. Ta ima reševati tudi vzklice zoper sklepe občinskega odbora v zadevah, ki niso prenešene občini od države.

Deželna vlada ali namestništvo lahko s privoljenjem deželnega odbora razpusti občinski odbor, če ta vkljub večkratnim opominom svoje dolžnosti zanemarja. Če občina svojih dolžnosti neče izpolniti, jih je upravičena politična okrajna oblast izvršiti na njene stroške. Če se občinski odbor razpusti, se postavi vladnega komisarja na njegovo mesto, dokler niso nove volitve.

VI.

Občinski zastop imajo pravico voliti:

1. Častni meščani.

2. Izmed članov občine:

a) meščani; *b)* duhovniki krščanske vere in židovski rabinci; *c)* dvorni, državni, deželni, javni zakladni uradniki; *d)* častniki in vojaške stranke z častniškim naslovom v pokoju; *e)* aktivne vojaške stranke brez častniškega naslova ter vojaški uradniki, ki ne pripadajo vojaštvu; *f)* doktorji, ki so dosegli akademiško čast na tuzemskih univerzah, patroni ter magistri kirurgije; *g)* stalno nastavljeni predstojniki, ravnatelji, profesorji in stalni učitelji.

3. Oni občinarji, ki so avstrijski državljani in plačujejo neposreden davek.

Izvzeti od izvrševanja volilne pravice so aktivno službujoči častniki in moštvo.

Izvoljeni morejo biti: Člani občine moškega spola, ki imajo volilno pravo in ki so dovršili 24. leto.

Izvzeti so:

1. Uslužbenci občine, če niso v pokoju.

2. Osebe, ki dobivajo kako občinsko podporo, dninarji in obrtni pomočniki.

Za volitev ima občinski predstojnik sestaviti volilski imenik in ga osem dni javno razpoložiti.

Vpogled ima vsakdor. Če kdo ni vpisan, lahko reklamira svoje volilno pravo. Čas volitve se mora vsaj osem dni preje razglasiti. Volitev je ustna in s pooblastili. Proti volitvam se je pritožiti v osmih dneh. Pri volitvi občinskega predstojnika (župana) mora biti navzoč ves odbor. Župan se izvoli iz srede odborove.

4. O novem domovinskem zakonu.

Domovinski zakon je postal za industrialnega delavca tolikega pomena, kakor malokatera druga stvar.

Premenjevanje in razvijanje domovinskega zakona je prav karakteristično za Avstrijo; tu se pokazuje ves barbarizem nove dobe. — Drugje, kakor n. pr. na Nemškem, Francoskem itd., se je domovinski zakon paralelno z razvojem industrije zboljševal na korist delavcev. Z razvojem industrije menjaval je tudi industrialni delavec svoje bivališče; potoval je iz kraja v kraj, kjer ga je ravno potreboval kapitalist. Državniki v omenjenih državah so gledali na to, da je imel delavec kje svoje domovinstvo, in sicer v kraju, kjer je robotal in iznemogel. To je bilo tudi državi na korist, ker se je zmanjšalo število bednih in drugih enakih elementov, katerih v Avstriji kar mrgoli, kar pa je docela razumljivo. V Avstriji pa je bilo ravno nasprotno; čimbolj se je razvijala industrija in se je množil industrialni proletariat, tembolj se je stabil domovinski zakon — na škodo delavcev in občine. Jasno pa je, da je to razmerje moralo pripeljati do poloma in da so se poklicani faktorji naposled morali

vdati, ter pravico o domovinstvu zboljšati po zgledu drugih držav.

Do sedaj obstoječi domovinski zakon z dne 3. decembra leta 1863. določuje: Domovinska pravica se pridobi z izrečnim sprejemom v domovinsko zvezo. O tem odločuje le občina in ni mogoč rekurz zoper njen sklep.

S temi besedami se je dala občini pravica, sprejemati, ali bolje, ne sprejemati v zvezo ljudi, ki so morda velik del svojega življenja prebili v občini, pa so bili drugam pristojni. Če je tak revež iznemogel, deli so ga v zeleni voz in hajdi v pristojno občino. Koliko je bilo takih podanikov, ki dotične občine nikdar niso videli. Občina pa, katera je bila na ta način primorana skrbeti za take nesrečnike, je bila nevoljna, in to nevoljo je zopet moral čutiti tak iznemogel delavec. Kmetje so bili razkačeni, ker so morali rediti takega reveža, ki ga morebiti niso videli nikdar! — Jasno je, da je bil ta sistem krivičen in da se je moral odstraniti. Že leta 1872. so se začeli baviti s preosnovo domovinskega zakona — in jo izvršili šele po dolгих 25 letih — ki je pa dokaj nesocialna.

Domovinska pravica v občini daje pravico nemotenega prebivanja in preskrbovanja ubogih. — Sicer pa občina tudi tujcem ne more zabraniti bivanja v isti dokler je njihovo življenje neomadeževano in ne nadlegujejo javnosti s prosjačenjem. Šele po tem prestopku ima občina pravico, izključiti dotičnika iz svoje srede. Proti nezakonitemu izobčenju je mogoč rekurz na okrajno glavarstvo. Izločiti pa ima pravico tudi politična oblast, in sicer za vedno ali začasno. Taka izločitev je mogoča proti ljudem, ki nočejo delati, proti osebam, ki se ne morejo izkazati z dohodki in dovoljenim obrtom, proti javnim

vlačugam ali osebam, ki so nevarne tuji lasti. V prejšnjih časih je v praksi veljalo, da se je na podlagi teh določb izobčevalo štrajkujoče delavce ter se jih pošiljalo v pristojne občine, ali pa socialne demokrate, oziroma anarhiste, ki so baje nevarni privatni (torej tuje) lasti. Tudi proti izločenju po politični oblasti je mogoč rekurz, in sicer v treh dneh.

Le državljani morejo dobiti domovinsko pravico v občini. Tujezemcem more občina dati le zagotovilo, da bodo vsprejeti, kakor hitro postanejo državljani. Brez tega zagotovila ne more nikdo pridobiti državljanstva. Kakor hitro kdo izgubi državljanstvo, izgubi obenem tudi domovinsko pravico, ker je državljanstvo nje podlaga.

Vsakdo mora biti pristojen v eno občino. Kdor si pridobi domovinsko pravico v eni občini, izgubi domovinsko pravico v občini, kjer jo je dosedaj užival.

Zakonski otroci so pristojni tja, kamor je bil oče ob času rojstva. Nezakonski otroci so pristojni tja, kamor je bila mati ob času poroda. Legitimirani otroci, če niso polnoletni, so pristojni tja, kamor je pristojen oče ob času legitimiranja. Radi adaptiranja se pristojnost ne spremeni.

Žene zadobé po možu pristojnost. — Pri premenitvi domovinske pravice starišev spremene isto obenem tudi mladoletni otroci. Nelegitimirani otroci ne spremene svojega domovinstva povodom zakonske zveze njih matere.

Smrt zakonskega očeta ali matere ne daje povoda spremenitvi domovinstva.

Pri sodno ločenih zakonih se ne spremeni domovinska pravica, temveč ostane ista, ki je veljala ob času ločitve. Žena, ločena od moža, ne spremeni domovinstva, če njen ločeni mož isto pozneje spremeni.

Stalno nameščene osebe pri državnih, deželnih, občinskih in javnih uradih, zadobe domovinsko pravico tam, kjer poslujejo.

Pravico vsprejema v domovinsko zavezo daje novi zakon iz leta 1896. onim osebam, ki so določen čas bivale v občini. Daje pa ob enem pravico občinam sprejemati tudi take osebe, ki tej zahtevi niso zadostile.

Kdor biva nepretrgano in prostovoljno v eni občini deset let in ta čas ni užival od občine podpore za revne, je upravičen zahtevati vsprejem v domovinsko zavezo. Dne 1. januarja leta 1901. je potekel prvi desetletni rok.

Ako se kdo neprostovoljno izseli iz občine, se mu ta čas ne všteje, temveč le tisti, ki ga je prebil do neprostovoljnega odhoda iz občine. Bivanje zakonito določenih let pri vojaki se šteje, kakor da bi dotičnik bival v domači občini; šteje se tudi začasna odsotnost.

Najtrdejša zahteva pa je gotovo ta, da se celih deset let ne sme vdeležiti nikdo podpor za revne. Oproščenje šolnine ali štipendije se ne sme smatrati za podporo revnih. Kdor postane deležen podpore za revne, se mu črtajo vže prebita leta v občini in revež mora začeti znova.

Ako umrje oče, ki je deset let bival v občini in zapusti mladoletne otroke, občina lahko zabrani vsprejem. Kakor hitro pa le-ti postanejo polnoletni, smejo zahtevati vsprejem. Ako umrje oče preden je dokončal desetletno prebivanje v občini, izgubi vdova in otroci dosedanji prebivalni čas in morajo ga pričeti znova.

Domovinski zakon — kakor že rečeno — daje pravico ne le nemotenega bivanja v občini, temveč tudi pravico preskrbljevanja revnih. Le-tá se jim daje le v toliko, kar je najnujnejše potreba

za življenje dotičnika, oziroma pri otrocih za njih vzgojo.

Način tega preskrbovanja določuje v zmislu zakonov občina in sicer pod kontrolo deželnega odbora. Prosilec, oziroma upravičenec, se mora brezpogojno udati obema oblastima in njih naredbam in ne more glede načina podpore ničesar zahtevati.

Občina pa ne sme odreči take podpore tudi tujim osebam, če so iste nujno potrebne, oziroma če zbolé na njenem ozemlju mora za nje skrbeti, kakor da bi bile k njej pristojne. Lahko pa potem zahteva povračilo stroškov od občine v katero je dotičnik pristojen.

Prošnje za vsprejem v občinsko zvezo je nasloviti na zastopstvo občine. Te prošnje so zelo priproste in jim je priložiti dokazila desetletnega bivanja v občini s prilogo rojstnega in domovinskega lista.

Kdor biva v občini deset let, lahko zahteva na podlagi § 2 (ozir. § 4) domovinskega zakona iz leta 1896. vsprejem v občinsko zvezo.

Tujezemci, ki bivajo deset let v občini, lahko zadobe od občine zagotovilo vsprejema v domovinsko zvezo. Še-le potem morejo pri vladi kronovine, v kateri bivajo, prositi za podelitev državljanstva in še-le ko od te oblasti dobé zagotovilo, da se jim isto podeli, če si pridobe izpustitev iz prejšnje državne zveze ali dokažejo, da so zadostili vojaški dolžnosti, morejo glede tega intervenirati pri svoji vladi, oziroma pri poslaništvih.

Prošnje za sprejem v domovinsko zvezo so kolka proste.

To so najvažnejše črtice iz novega domovinskega zakona, katerega naj bi poznal sleharni državljan. Obstoječi zakon je pomanjkljiv, kar je

pač umevno v družbi razrednih razlik in razrednega boja. Občine se danes protive tudi temu zakonu in pravijo, da se jim je s tem zakonom naložilo prevelika bremena.

Toda, če vemo, da je razredna razlika tudi v občini, in da je današnja občina ravnotaka kot država, zunanji izraz tlačenja ljudstva po vladajočem sloju, potem je jasno, da so občine tej reformi protivne ravno zaradi razrednega stališča, ki ga zastopajo.

II. del.

lib. II

1. Volilno pravo.

Vsaka občina, ki hoče biti socialna ter se ozirati na svetovnost, mora dati svojim občinarjem občno, tajno in direktno volilno pravo. Vsi stanovalci v občini morajo imeti volilno pravo v občinski zastop brez ozira na to, če uživajo kako občinsko podporo ali ne.

Razredno volilno pravo, kakršno še obstoji danes večinoma, je skrajno krivično. Le na podlagi krivičnega volilnega prava je mogoče, da večina občinarjev nima v občini nobenih pravic, temveč le dolžnosti. Premoženje ne bi smelo dajati pravic.

Od oblike volilnega prava je torej odvisno tudi zastopstvo občine. Socialisti po večjih mestih zahtevajo proporcionalno volilno pravo. To pa posebno že vsled tega, da se s kompromisi nasprotniških strank ne more preprečiti v občini zastopstvo delavstva.

Prva zahteva socializma v občini je: Splošno, enako, tajno in direktno volilno pravo.

Kakor malone po vsej Avstriji, tako vlada tudi na Slovenskem trirazredno volilno pravo. Vsi volilci so razdeljeni v tri razrede. Ti razredi se dele po veličini in vrednosti premoženja. Poleg

tega so tudi virilisti, ki imajo, ne da bi jih kdo volil, glas v občinski upravi že vsled svojega velikega premoženja.

Vzemimo na primer glavno mesto Kranjske, Ljubljano, ki ima s predmestji nad 36.000 prebivalcev. Med vsemi prebivalci je 4267 volilcev, ki odločujejo pri občinski upravi, vsi ostali so popolnoma brezpravni, vkljub temu, da sleharni prebivalec v občini plačuje nerazmerno veliko posrednega davka. Drugo mesto na Kranjskem, Idrija, je imelo leta 1900. 5612 prebivalcev, a 387 zemljiških posestnikov in davkoplačevalcev in 61 obrtnikov in trgovcev, tako, da je okroglo komaj blizu 600 občinskih volilcev. In kakšno je razmerje v velikem Trstu! Skoraj izmed 180 tisoč prebivalcev je okroglo komaj 7000 volilcev, med tem, ko je okroglo 35.000 politikujočih ljudi. Navedena števila dokazujejo, da sedanje volilno pravo z ozirom na demokratični sedanji čas ni pravično, ter da imajo velike premoženjske predprave grozne posledice.

Po večjih mestih imamo volilske okraje, iz česar zopet sledi krivična razdelba zastopstva v občinski upravi. Tam manjše skupine samo zaradi tega ne pridejo v poštev, ker stanujejo njih volilci razkropljeno v različnih okrajih. Sorazmerno (proporcionalno) volilno pravo pa zahteva, da se razdeli zastopstvo v občinski upravi tako, da odpade na gotovo število volilcev tudi gotovo število zastopnikov. S tem se opomore manjšim skupinam volilcev do zastopstva. Dandanes imajo hišni posestniki v večjih krajih v občini veliko pravic, ki jih nimajo njih neposedujoči sosedi. To je zelo nespametna in škodljiva naprava; kajti po mestih so hiše večinoma le trgovski objekti. V hišah so stanovanja, in stanovalci morajo plačevati s svojo najemnino tudi vse davke, doklade itd.

Lastnik hiše gleda le na red, njegovo plačilo je dobiček. Kakor nastavi n. pr. sodišče pri prisilnih upravah prisilnega upravnika za gotovo plačo, tako je tudi lastnik hiše pravzaprav le upravitelj. Razložek med lastnikom in upraviteljem je le ta, da lastnik hiše svoj dobiček po razmerah lahko poviša, to je, on izrablja delo in bedo družih v svoje namene, upravitelj pa le po odredbi v prid lastnika. Po mestih menjavajo hiše vsak hip svoje gospodarje in ti menjavajo kot taki vse predpravice med seboj.

2. Stanovanja.

Kdo še ni čul tožb delavskega ljudstva o dragih in slabih stanovanjih! Kaj se je že vse govorilo in pisalo o njih! Koliko člankov, knjižic, knjig je že bilo napisanih o tem vprašanju! Tega vprašanja se mora vsaka večja občina poprijeti kar najresneje. To vprašanje je v resnici vprašanje sveta, zemlje (Boden)* in velja posebno za industrialne kraje. Rešitev tega vprašanja obstoji v tem, da se zabrani nesramno spekuliranje z zemljišči. Seveda je občina šele potem zmožna kaj odločnejšega storiti, če je že sama gospodinja večjega dela zemljišča. Vsa krivda tega nedostatka, ki je pogosto v gorje velikemu delu ljudstva, tiči v zasebni (privatni) lasti zemlje in sveta. Enaka načela kot edini pomoček v boju proti slabim, nezdravim stanovanjem so naglašali že mnogi narodni ekonomski, ki niso socialisti.

* O tem tudi profesor Fuchs v svojem poročilu na šestem stanovanjskem kongresu v Düsseldorfu.

Posebno pereče postaja vprašanje delavskih stanovanj v industrialnih in velikomestnih občinah. Ta življenski problem ljudstva prodira s tako silo na dan, da se bo morala pečati vsaka občina v najkrajšem času z njim in misliti na odpomoč. Spekulacija z zemljišči vodi v prvi vrsti k podraževanju stanovanj in zvišanje najemnine pa vodi k poslabšanju življenskih pogojev ljudstva.

Delavska stanovanja so navadno tudi nezdrava. Koliko ljudi je natlačenih v kaki majhni, zaduhli, nizki sobici! In potem se bogati svet čudi, odkod toliko bolezni, epidemij itd. In vendar je že Franklin dejal: Javno zdravje, javna zadovoljnost.

Treba je torej, da občina začne redno nadzirati stanovanja. Le-te naloga bi morala biti pazno gledati, da gospodarji ne oddajajo nesnažnih stanovanj, ali stanovanj, ki niso za bivanje iz katerihkoli vzrokov. Nerabnost in draginja stanovanj je prisilila delavce, da so pričeli o tem pazneje premišljevati. Tako so delavci na primer ustanovili nekake stavbene zadruge, da zidajo z malim kapitalom delavcu hišo, ki jo določeno vrsto let potem v obrokih plačuje zadrugi. Ko je določena vsota plačana, postane hiša popolna last delavca. Take „stavbinske zadruge za zidanje delavskih hiš“ so se najprvo pojavile v Nemčiji in na Angleškem. Danes imamo že Slovenci tudi take zadruge. Toda človek bi se jako zmotil, če bi mislil, da je stvar v resnici taka, kakor je videti prvi hip. Tako organizacijsko delo je prvič zelo nehvaležno, drugič ne nese zaželjenega sadu. Znana so podobna društva na Nemškem, ki so delala blizu 60 let. Vse tiste stavbe, ki so se zgradile od prisluženih delavskih novcev, so danes po večini v lasti — kapitalistov. Kako to? Vsi delavci, ki so bili prej pridni in varčni, da so prištedili v svojih žalostnih razmerah vsaj par

novčičev, vendar niso kar čez noč postali pijanci in malopridneži? To je nemogoče!

Stvar leži globlje. Delavske hiše so majhne. Hiša sama na sebi ne prinaša nikakih dohodkov, ker so le redke delavčeve hiše, ki bi imele prostora za dve družini. Plačevati treba davke; potem pa pride kaka nezgoda: Brezposelnost, bolezen itd. Dolgovi nastanejo. Družina se množi, in preden se revež zavé, že zapoje boben. Primeri pa se lahko še kaj drugega, bolj navadnega, vsakdanjega. Oče delavec ima hišo. On umre in zapusti dva sina. Ta dva si delita dedščino, in ves trud očeta in zadruga je bil zaman; kajti hišo morata prodati ali se pa zadolžiti. V prvem slučaju kupijo hišo tisti, ki imajo denar; v drugem pa se mora lastnik zadolžiti in hišo zopet plačevati, ki jo pa tudi prej ali slej mora prodati onemu, ki ima denar.

Takih ljudi pa je vedno manj. V Avstriji, torej tudi na Slovenskem, je ta razlika posebno ostra, ker se pri nas kapitalistiško gospodarstvo šele razvija. To se vidi jako dobro po dohodkih, ki jih imajo posamezniki. Izkaz o dohodninskem davku leta 1899. kaže, da je imelo tega leta dohodkov:

600 do 900 gld.	. . .	273.904 ljudi
900 „ 1800 „	. . .	248.640 „
1800 „ 3600 „	. . .	88.800 „
3600 „ 6000 „	. . .	22.827 „
več kot 6000 „	. . .	18.417 „

Široki sloji ljudstva so brez lastnine ter živé v bedi. V mestih in obrtnih središčih (industrijskih centrih) se število prebivalstva množi mnogo hitreje kakor pa stanovanja. To izkoriščajo hišni in zemljiški posestniki tako, da višajo najemščino stanovanj. Ker pa revščina ljudstvu ne pripušča,

da bi plačevalo tako visoko najemščino, je jasno, da prosto delavsko ljudstvo išče zavetja v temnih podzemeljskih luknjah in v visokem podstrešju, kjer je nakopičeno in živi v smradu in nesnagi, kjer je pa tudi vsled teh razmer največ kali različnim boleznim.

Iz gorenjih števil posnemamo, da jih od 13 delov prebivalstva 12 sploh ne plača dohodninskega davka, ker nimajo namreč niti 600 gld. letnega dohodka. Ostalih 12 trinajstin se preživi torej v hudi bedi. To posebno navaja tudi toliko ljudi, da iščejo pomoči v ubožnicah.

Tako jih je bilo v ubožnicah razmeroma v letih:

od 1871	do 1875	185.522
„ 1876	„ 1880	219.450
„ 1881	„ 1885	270.854
„ 1886	„ 1890	330.193
„ 1891	„ 1896	311.038
	1897	404.397

Število je torej od 1871. do 1897. leta naraslo za 218.875 oseb, torej za 118 odstotkov.

V Nemčiji in drugod se že pridno pečajo s stanovanjskim vprašanjem. Hesenski deželni zbor je 26. junija leta 1902. sprejel vladno predlogo zaradi preskrbe stanovanj za manj premožne. Po tem zakonu bodi občina središče stanovanjske politike. Država sama pa le dejansko, z denarnimi sredstvi, podpiraj delo občine. Zakon pravi med drugim, da se more rešiti stanovanjsko vprašanje le po krajevnih razmerah. Drugi del tega zakona je zelo važen zaradi tega, ker določa ustanovitev deželnega stanovanjskega nadzorstva. Razlogi, ki se navajajo, pravijo, da se slabe stanovanjske razmere raztezajo tudi na deželo.

Hesenska vlada trdi celo, da so slabe stanovanjske razmere na deželi izmed glavnih vzrokov selitve v mesta. Ta zakon znači velik napredek v tem velevažnem vprašanju. To smo omenili zaradi tega, da primerjamo nazore naših politkov z onimi.

*

Omenili smo, da se ljudstvo v mestih množi mnogo hitreje nego potrebna prebivališča. Pomanjkanje stanovanj pomeni vedno visoke najemščine in obratno. Revščino brezposestnih izkoriščajo posestniki najbolj tedaj, kadar je revščina največja; seveda je to mogoče le vsled obstoječe privatne lastnine. Pri nas na Slovenskem še ni bilo čuti, da bi kdaj kaka občina javno preiskavala svoje gospodarske nadloge. Nemci in Angleži imajo vsaj to dobro lastnost, da neprenehoma preiskujejo in kritizirajo sami sebe. Med raznimi poročili je hamburško prav značilno. V aprilu leta 1902. je primanjkovalo tam 14.000 malih stanovanj, med tem je naraščalo prebivalstvo za 16.000 oseb na leto. Ker se pri nas vrši isti proces, kakor v Nemčiji, lahko sklepamo, da so pri nas razmere iste, če ne slabše, posebno pa v Trstu in v Ljubljani. Zadnja je v tem oziru prav razkričana.

Po sedanjem volilnem pravu imajo pri nas v občinski upravi glas le posestni sloji in je torej povsem umevno, da ne zanima občine to velevažno vprašanje. Pri tem se ne zmenijo, koliko bede je skrite pod plaščem visokih najemnin v sleharni občini. Ta beda pa se bo vsled gospodarskega razvoja prav gotovo maščevala nad občinami, a krivi bodo poloma le oni, ki nočejo spoznati velike potrebe socialnega dela tudi v občini.

Zato je nujno, da občina ob svojih stroških zida ljudska stanovanja.

Kdo bi bil pred štiridesetimi ali tridesetimi leti trdil, da bo imela vsaka naprednejša občina danes vodovod, elektriko, železnico v svoji oskrbi? Zakaj bi občina ne zidala na svoje stroške, to je v svoji režiji, delavskih stanovanj? Če bi občina imela to, bilo bi neizmerne vrednosti zanjo.

3. Prirastna renta.

Znamenje dobrega in pametnega gospodarstva v občini je gotovo, ako občina poseduje mnogo sveta, zemlje in skuša svojo last tudi razširiti.

Preden nadaljujem, se moram dotakniti stvari, ki pride tu v poštev. Mislim namreč prirastno rento.* Prirastna renta se imenuje dobiček, ki ga ima posestnik zemljišča pri prodaji na troške skupnosti. Torej dobiček, ki se on ni trudil zanj, temveč nekdo drugi:

Primer:

A je kupil pred 100 leti za 1000 K polja. On je to polje marljivo obdelaval. Naposled je umrl; za njim je prišel njegov sin B; tudi on je zemljišče marljivo obdelaval in za tem zopet njegov sin C, vnuk starega, umrlega A-ja. V teh 100 letih pa se je občina, v kateri leži omenjeno zemljišče, zelo razvila: Hiše in z njimi ulice in ceste so se podesetorile; pred sto leti neznane

* Prirastna renta (Zuwachsrente). Ta izraz so prinesli v nemški jezik nemški „Bodenreformerji“. Zuwachsrente naj pomeni angleški „unearned, increment“.

tvornice so se ustanovile. Nastal je nov razred (kasta) delavcev. Šole so se razvile, pomnožile itd., skratka: Vsi, trgovci, obrtniki, delavci, državniki, stavbeniki, umetniki, nacionalni ekonomski, vojskovodje itd., so s svojim delom prispevali k razvoju občine. — Tam, kjer je pred 100 leti umrla *A* kupil svoje polje, ki ga sedaj poseduje njegov vnuk *C*, se grade nove hiše, palače, tvornice, železnice itd. Naposled sklenska občina zgradi cesto po polju, ki ga je pred 100 leti prodala *A-ju* za 1000 K, da zveže mesto z bližnjim gozdom. Občina pride k *C-ju*: Prodaj mi svoje zemljišče, ki ga je kupil tvoj stari oče *A* pred 100 leti od mene za 1000 K. *C* pravi: Dobro! Prodam zemljišče, toda ne za 1000 K, temveč imeti hočem zanj 500.000 K. Občina mora plačati.

To zemljišče se je tekom 100 let obdelovalo. Toda *A*, *B* in *C* s svojim obdelovanjem niso povzdignili cene zemljišču za toliko, ker ni mogoče z obdelovanjem istemu povzdigniti cene za 499.000 K v 100 letih! — Več vredno je postalo zemljišče vsled tega, ker se je tam širilo selišče, se zidale ulice, železnice itd. Vsi občinarji, cela občina je vseh 100 let neprestano delala, da je povzdignila vrednost tistemu koščku sveta. In sedaj pride *C*, ki je slučajno lastnik zemljišča, ter spravi ves zaslužek 499.000 K v svoj žep, ne da bi imel oni, ki je vse to provzročil, to je občina, od tega kako korist. *C* je enostavno na podlagi privatne lasti izkoristil delo vseh.*

No, in sedaj zida občina cesto čez kupljeno polje. Sosedje, ki imajo tudi nekaj sveta, zemlje, poskočijo s ceno svojega posestva takoj, ko je občina pričela s svojim delom. In tako gre stvar

* O tem posebno Adolf Damaschke: Vom Gemeinde-Sozialismus.

v tem tiru dalje — na škodo občine in na korist posamičnih posestnikov.

Prirastna renta je torej produkt skupnosti, ne pa produkt dela posameznikovega. — Če bi občine pred 50 ali 100 leti ne prodajale svojih posestev posameznikom, bi danes vsaka večja občina razpolagala z milijoni, ki jih je ustvarila prirastna renta. S premoženjem, ki so ga na ta način pridobili posamezniki, bi lahko občina pokrila vse svoje, tudi največje stroške, ne da bi se morala ozirati za kakimi občinskimi (komunalnimi) davki.

Privatna renta — kakor smo omenili — pa provzroča v prvi vrsti draga stanovanja. Zato je vprašanje te rente eminentno delavsko vprašanje. Kdor mora drago plačati zemljišče, da zida hišo, mora gledati, da se mu ta izplača (rentira) in da mu povrne ono svoto, ki jo je kot prirastno rento izplačal; zida hišo z velikimi stanovanji ali tudi stanovalno kasarno ter spekulira na življenske razmere svojih najemnikov. Primerili so se slučaji, da so gospodarji vsled pritiska delavcev zvišali plačo za nekoliko odstotkov. Takoj pa so gospodarji hiš, stanovanj povišali tudi najemščino. Zvišanje plač, ki je bilo namenjeno delavcem, je izginilo v žepu hišnega gospodarja in delavci so bili zopet lahko — nezadovoljni.

Ed. Bernstein prihaja vsled tega v svoji znani knjigi: „Die Voraussetzungen des Sozialismus“ do zaključka, da je ves napor, pripomoči delavcem do boljših življenskih razmer samo po strokovnih društvih brezuspešen, dokler uniči naraščajoča zemljiška renta vsak uspeh zopet na škodo delavcev.

Pa poglejmo še nadaljne posledice prirastne rente. Družina z gotovim letnim dohodkom mora plačati na leto 30 K več stanovanjske najemnine nego doslej. Mora torej zmanjšati na drugi strani

svoje izdatke za 30 K. Takih družin je na tisoče. Industrija, obrt nima več toliko odjemalcev, temveč od vsake družine — recimo, povprečno 30 K na leto manj. To znese kapital! Dela je manj. Brezposelnost delavcev narašča; beda v širšem slogu se večja. Brezposelni delavci svojim uslužbenim tovarišem že itak nizko mezdo še bolj strižejo. — To vse samo zato, ker prirastna renta vse dohodke na eni strani porabi (absorbira), ki se pojavljajo na drugi. Tak je blagoslov kapitalizma in privatne lasti za posameznika in za občino.

Pametno občinsko (komunalno) gospodarstvo mora zasledovati smer (tendenco), kako to rento zopet pridobiti za občino, za skupnost, in jo izviti iz rok posameznikovih. To je sedaj mogoče le s pametnim davčnim redom. Resni zemljiško-rentni davek bi precej preobrazil stvar. Nadalje pride tu v poštev še davek na stavbni prostor, prirastni davek itd. Žal, da prostor omejuje podrobnejšo razpravo.

Jasno je, da prirastna renta šele tedaj pripade docela občini, komuni, če ima sama zemljišča.

Končna rešitev leži v popolnem komunaliziranju sveta, zemlje. — To se pa hipno ne dá izvesti. Treba se je poprijeti postopnega socializiranja gospodarstva. — Vsak košček zemljišča, vsaka steza, ki je last občine, mora ostati njena; po gotovem načrtu se mora posest občine razširjati.

Zakaj, pri vsakem koščku sveta, ki ga proda ali odstopi občina v zasebne roke, izgubi tudi prirastno rento.

Pri nas se smatra zemljišče in poslopje na njem kot eno skupno celoto. Na Angleškem je stvar drugačna. Tam sta večkrat lastnik (posestnik) zemljišča in lastnik (posestnik) poslopja na njem različna, torej dve osebi. Ta sistem imenuje na-

cionalna ekonomija lease hald. Na podlagi tega sistema je zidan skoraj ves London.*

Vrši se to na sledeči način: *A* ima zemljišče; *B* bi rad zidal na njem hišo, tvornico ali kaj drugega. Toda *A* ne proda zemljišča. *B* ga vzame torej v najem za 99 let proti letni renti in s pogojem, da prepusti po preteku 99 let poslopje, ali kar hoče zidati na zemljišču, brezplačno lastniku zemljišča.

Primerjajmo sedaj, kako bi stvar iztekla, če bi občina prevzela ulogo *A-ja* proti *B-ju*, privatnemu kapitalistu. Kake koristi si nabavi lahko občina na tem polju.

V korist občine, posameznika in celega naroda je, da poseduje občina mnogo sveta ter da zna tudi pametno gospodariti z njim. Kolikor več poseduje občina sveta, toliko več prirastne rente je odtrgala neopravičenim posamičnim posestnikom.

Privatna last ima v vseh ozirih skrajno slabe posledke. Naloga občine ni, da te strašne posledke še podpira, temveč, da jih kljub zasebni lasti kolikor mogoče omeji, ter s tem pomaga do površja kolektivistični smeri, ki ima cilj odstraniti sedanjo meščansko-kapitalistiško družbo.

4. Šolstvo in izobrazba.

Ena najvažnejših nalog občine je pa gotovo izobrazba občinarjev. Posebno danes, ko zahteva življenje na vseh koncih in krajih mnogostranske omike in izobrazbe, je dolžnost občine, da skrbi za povzdigo omike po vseh svojih močeh.

* Glej: Adolf Damaschke: Vom Gemeinde-Sozialismus.

Tu pridejo najprvo v poštev ljudske šole. V mnogih krajih obstojé nekake zasebne šole. V te šole, ki so redno zelo drage, zahajajo večinoma le otroci zgornjih desetisočev. Današnja buržoazija namreč misli, da bi trpela baje njej pristoječa avtoriteta in uglednost, če bi otroci bogatašev pohajali v šole, kjer sedé n. pr. tudi delavski in kmetški sinovi.

Skoraj vsi znamenitejši pedagogi so se izrekli za splošno ljudsko šolo. Že stari Pestalozzi je dejal: Sin beračev in sin knezov sta enake narave. Ponekod so se višji sloji dolgo branili pošiljati svoje otroke v ljudske šole; in se še branijo. Ravno tisti ljudje, ki vedno pridigujejo proti razrednemu boju proletariata, bi morali stati na tem stališču. Po privatnih šolah se že malim, nezavednim otrokom vbije v glavo razredna razlika, ki loči njih roditelje.

Tudi takozvane pripravljalne šole so docela nepotrebne. Izgovor, da je teh treba za učence, ki si iz katerihkoli vzrokov niso mogli pridobiti potrebnega znanja za višje razrede, ni utemeljen. Le ljudske šole treba tako uravnati, da bodo mogle z uspehom delovati. Ko se to zgodi, postanejo pripravljalne šole nepotrebne.

Pripravljalne in privatne šole so precej tesno zvezane. Kjer je mnogo privatnih šol, je tudi dosti pripravljalnih.

Seveda: Neumestno in s pedagoškega stališča neutemeljeno bi bilo, če bi se starše sililo, kam in komu naj pošiljajo svojo deco v šolo, ker bi se s tem jemala staršem neka pravica.

Vendar pa nam izkušnja in praksa dokazuje, da ravno tam, kjer so dobro urejene ljudske šole, ne obstoje privatne.

Izdatki, ki jih ima občina za šole, se vedno povrnejo in neso velike obresti.

Na Slovenskem je preuredba ljudskih šol od strani občine postala velika sila. V zmislu novodobnega socializma bo treba izvesti reforme, ki bi bile že davno na mestu.

*

Občina mora skrbeti na svoje stroške za popolno brezplačnost učnih potrebščin. Nasprotniki te zahteve trdijo, da bi učenci ne varčevali z učnimi predmeti, če bi jim jih dajala občina. Ta trditev nima jedra. Ne v kupovanju, temveč v upravi tiči važen pomen vzgoje. Otroci morajo smatrati dane jim stvari kot svojo last.

Posebno je to potrebno tudi za nepremožne občinarje. Delavec, ki si komaj toliko prisluži, da se more pošteno preživiti, preskrbuje svoji deci učne potrebščine le z največjo težavo in mnogokrat otroci revnejših slojev v šoli vsled tega zaostajajo za svojimi součenci. Občina, ki je to zahtevo socializma uresničila, je napredovala v vsakem oziru. Proti temu se najdejo vsakovrstni pomisleki, katerih pa ne bomo navajali; premalenkostni so. Le en sam primer. Pravi se, kak bogataš ne bo dovolil, da bi občina njegovim otrokom šolske potrebščine darovala. Kdo se ne smeje? Sicer pa je znano, da so ravno bogatci bolj lakomni kakor največji siromaki.

Ljudske šole imajo danes veliko napako v tem, da so posamezni razredi prenapolnjeni. Danes je navadno, da poučuje učitelj 70 do 80 otrok nakrat. To povzročuje, da šola ne doseže namena. En učitelj bi smel poučevati k večjemu 30 do 40 otrok, da bi se mogel z uspehom lotiti svojega dela in ne samo mehanično učiti s prislovico: »Kdor si kaj zapomni, dobro, če ne, pa tudi.« Šole so povsod prenapolnjene in učnih moči ni!

Nadarjenim otrokom bi morala občina preskrbeti možnost nadaljne izobrazbe. Po nekod je to vpeljano; na Slovenskem še ne! Ali kar je, pomeni zelo malo.

Občina pušča take dečke, kateri se učé na stroške občine, leta in leta v enem razredu ter jim s tem krade dragocen čas. Vsakdor, ki je s 14. letom dovršil ljudsko šolo, mora imeti pravico na občinske stroške se nadalje izobraževati; občina pa ne sme tega napravljati odvisnega od tisoč slučajev.

Posebno skrb mora imeti občina za učence, ki so telesno ali duševno zaostali; za tako deco so potrebni posebni učni kurzi. Ustanovitev šolskih otroških zbirališč je danes nujna potreba. To je posebno potrebno za otroke delavskih slojev, ki so često prepuščeni sami sebi; treba je gledati, da se ta zavržena deca preskrbi z vsem potrebnim. Zabòga, saj oni niso krivi svoje bede!

Mnogo se je že pisalo tudi o tem, ali naj se za šole nastavi posebne šolske zdravnike ali ne. Na vsak način pa se mora že naprej reči, da bi tak zdravnik ne smel biti nov zapovednik učitelja. Z ozirom na zdravstveni stan in vpliv, ki ga ima na duševni razvoj mladine, se nam zdi zahteva, da se nastavi take zdravnike, vsekakor opravičena; tudi to je stvar, za katero bi se imela občina bolj brigati.

V tem oziru je izdal zdravnik dr. Blezinger iz Kanstatta v Nemčiji zelo zanimivo poročilo. Po tem poročilu je preiskal od 14. decembra 1899 do 1. oktobra 1900 116 šol s 7913 učenci in od 1. oktobra 1900 do 1. septembra 1901 114 šol s 7695 učenci in je našel v prvem letu 605 učencev ljudske šole in v drugem letu

624 učencev telesno pokvarjenih. Telesne poškodbe so se delile sledeče*

Telesno pokvarjeni so bili na	Od učencev prvega leta	Od učencev drugega leta
pogledu	165	154
sluhu	176	158
govorjenju	37	29
pameti	82	27
konstituciji	120	180
telesu	50	45
koži in laseh	15	25
plučih in srcu	10	5
nalezljivih boleznih	—	1

Žal, da je bore malo občin, ki bi se brigale za zdravje svojih otrok. Le če ima občina vpogled v prave razmere, more tudi pravilno posegati vanje. Že vsled tega je priporočati nastavljenje šolskih zdravnikov, ki naj redno preiskujejo sleharno šolo.

Tudi obrtne nadaljevalne šole so velikega pomena. S 14 leti človek ne more biti gotov. Do 18. leta je čas za izobraževanje zelo primeren. V Avstriji in tudi na Slovenskem so nekake take šole, oziroma se take misli napraviti. Po mestih so večerni tečajji za obrtne vajence. Toda vsak pameten človek, ki želi, da ima pouk tudi uspeh, mora pritrditi, da sedanji načrti v tem oziru ne

* Tudi dr. Hugo Lindemann v „Sozialistische Monatshefte“ piše o tem, I. zvezek 1902, stran 75.

veljajo. Človek, posebno vajenec, ki dela deset do dvanajst ur na dan, ki mora kot podrejenec prenašati vse mogoče šikane, ni zmožen, učiti se še pozno v noč. Tako pride potem, da pouk nima uspeha, ki bi ga sicer lahko imel.

Če se hoče tu napredovati, se mora vajencem dati vsak teden vsaj dva popoldneva prosta, da se morejo z uspehom posvetiti nadaljnemu pouku in izobrazbi.

Pa tudi za odrasle mora skrbeti občina, da razširi njih duševno obzorje. V ta namen je posebno priporočati brezplačne ljudske knjižnice, zvezane s čitalnicami. Vsaka moderna občina — posebno večja mesta in trgi — bi morala to ustanoviti. Take knjižnice in čitalnice bi morale biti vsakomur pristopne in bi morala vladati v upravi te naprave popolna nepristranost. Vsak, tudi najneznatnejši pojav na književnem polju, bi moral biti tu zastopan. To velja posebno za časopise. Potem bi se število ljudi, ki vse svoje življenje ne čitajo drugega nego svoj »lajbžurnal« in ki niso zmožni si ustvariti samostalnih nazorov, precej zmanjšalo.

Do sedaj se še ni čulo, da bi se kak občinski zastop na Slovenskem pečal s tem!

Kakor so potrebne širokim ljudskim slojem javne knjižnice, tako je za splošno izobrazbo nujno potrebno prirejevanje javnih predavanj. Kjer obstoje univerze, se prirejajo taka predavanja. V krajih, kjer tega ni, pa je treba, da občina sama kaj ukrene o tem.

Koliko dobrega bi storila občina, če bi sama stopila na čelo važnih kulturnih vprašanj? Če bi se n. pr. občine pričele brigati že samo za anti-alkoholično gibanje, ki ima, po besedah strokovnjaka dr. Rouxa, velik življenski pomen. Ta mož je rekel:

»Veda mora obupati; serumi proti otroškim boleznim obvarujejo deset odstotkov otrok pred smrtjo, alkoholizem staršev jih pa 80 odstotkov ubije.

Ravno isto velja za druga življenska in kulturna vprašanja, tičoča se življenja sleharnega človeka.

Prيرهjati bi se moralo tudi gledališke predstave in koncerte za ljudstvo. Menda ni treba poudarjati, da je pri takih podjetjih mnogo odvisno od načina priredbe.

5. Socialna in delavska politika občine.

Občina more le tedaj izvesti razne svoje naloge, če so ji potrebna sredstva na razpolago. Ako teh ni, si občine rade pomagajo z novimi dokladami. Le-te pa so nevarna stvar, ki se vselej ne obnese dobro. Zato treba, da se razni davki in doklade stalno uredi; kajti znano je, da vlada v občinah v tem oziru velik nered. — Občine si danes pomagajo do denarnih sredstev tudi z odiranjem — občanov. Jasno je, da je v korist občine, če velika podjetja, ki se tičejo občine, niso v privatni kapitalistični roki. V Ljubljani n. pr. je razsvetljivo preskrbovala neka delničarska družba, ki je občino grozno izkoriščala. Sedaj ima občina elektriko sama v svoji režiji. Ona nastopa kot podjetnik. Tako dela danes velika večina občin. Toda pogostokrat vidimo, da občina ni zadovoljna samo s tem, da je lastnica, posestnica, podjetnica, ampak ona hoče na primer od razsvetljave gotov dobiček, ki ga porabi za druge svrhe. To pa se nikakor ne more odobravati s socialno politiškega stališča.

Ravno isto se dogaja z vodo. Tu pa gredo nekatere občine že res predaleč. Gola cena kubičnega metra vode znaša, recimo, štiri krone. Občina jo prodaja svojim občinarjem morda po deset kron, z velikim dobičkom torej. Na ta način si skušajo občine pridobiti denarnih sredstev, ki jih drugje potrebujejo, kakor za snaženje cest itd. Da si občina pridrži le nekoliko odstotkov — tega bi ji nihče ne zameril, da pa mnogokrat odira občinarje še bolj nego kak zaseben kapitalist, — to se mora odstraniti!

Na polju mestnih hranilnic mora občina gledati na to, da se kapital množi v njeni roki, kolikor je to pač mogoče. Občina ima tu zahtevati v prvi vrsti pokritje stroškov in izdatkov pri upravi.

Popolnoma opravičena je zahteva socializma, da se poobčinijo lekarne. Iste naj postanejo last skupnosti, občine, ter ne smejo služiti posamnim oderuhom. Koncesija lekarne je — monopol, ki v gospodarskem življenju sploh vedno škoduje. Znano je, kako ulogo igrajo lastniki lekarn, katere imenuje nemški delavec »Medikamentenwucherer«. Srečni prejemnik lekarniške koncesije skuša isto navadno takoj kapitalizirati ali prodati za kar mogoče visoko svoto.

Za delavce je prav posebne važnosti postalo, ali naj lekarne postanejo last občine ali ne. Danes je delavec povsem opravičen trditi, da je veliki lekarniški kapital njegov denar, ki ga je preveč, po krivici vplačal za bolniško zavarovanje in za medikamente.

Kjer je doslej občina lekarne prevzela v svojo oskrbo, se je povsod obneslo. Malo je še danes občin, ki bi to storile; na Nemškem in v Franciji pa se je to ponekod že izvršilo.

Iz vsega tega sledi, da razni monopoli brez-pogojno pripadajo občini; da se morajo isti izviti iz zasebnih rok; da mora skupnost, občina postati podjetnik, upravnik; da pa ne sme iz tega kovati kapitala za druge svrhe ter tako posameznikom občine nakladati nekako denarno globo.

Sedaj pa nastane drugo vprašanje: Ali naj bodo občinska podjetja podobna privatnim? Socializem odgovarja tu na kratko: Ne! Občinska podjetja morajo biti vzor privatnim kapitalistom. Sicer pa se pri občinskih podjetjih ni ozirati na posamezne podjetniške družine, ker istih ni! Zato je polje za vprašanje delavnega časa, mezde, počitnic, preskrbljevanja vdov in sirot pri občinskih podjetjih mnogo lažje obdelati, nego kjerkoli drugje.

Občina, ki ne skrbi za svoje delavce, kaže, da ni socialna in da ne ume svojih nalog. Delavni čas ne sme znašati več nego osem ur na dan. Delavcem je zagotoviti potrebni zaslužek; treba je zanje skrbeti, kadar ne morejo več delati itd.

Posebne važnosti je, da se ustanove pri občinskih podjetjih delavski odbori, ki naj zastopajo koristi delavcev. Seje teh odborov bi morale biti javne, tako, da bi vsak delavec lahko videl, kako se rešuje njegova pritožba.

To se zdi morebiti marsikomu neprijetno; toda tisti naj si zapomni, da Metternichova državniška modrost: Vse za ljudstvo, toda ničesar po ljudstvu! — nikdar ni prinesla sadu, temveč je že davno bankrotirala.*

*

* O tem tudi že omenjeni Damaschke: Gemeinde-Socialismus.

Velikega pomena je postala danes mestna posredovalnica za delo. Kdor je skušal brez-sramno odiranje zasebnih posredovalnic za delo, ta ve, koliko je vredna posredovalnica na občinske stroške. Na Slovenskem nam je doslej znana le ena taka »mestna posredovalnica za delo in službe«, v Ljubljani namreč. Seveda ta urad danes še ni kos svoji nalogi, ker je v svoji notranji uredbi pomanjkljiv; toda v kljub temu ima že danes zaznamovati uspehov. Pri takih podjetjih se je vedno ozirati na strokovne organizacije delavcev. Sploh je pa želeli, da delujejo take posredovalnice z delavskimi strokovnimi organizacijami roka v roki.

V industrialnih krajih je dolžnost občine, da omogoči delavska tajništva s pomočjo strokovnih organizacij. Tam bodo delavci iskali pomoči in sveta v vseh obrtnih in delavnih zadevah. — Pa tudi ustanovitev ljudskih uradov, kjer bi se brezplačno dajal svet v raznih pravnih zadevah, bi bila na mestu.

Posebno pozornost naj bi občine posvetile pogodbam, ki jih sklepajo s tujimi in domačimi podjetniki glede zidanja cest, mostov, hiš, železnic itd. V vsaki pogodbi bi morala biti tudi določba, kako mora podjetnik ravnati z delavci v času, ko bodo opravljali delo, kako bodo plačani, delaven čas, kje in kako so zavarovani itd., itd.

6. Kmetijska občina pri nas.

Vse to kar smo do sedaj povedali o občinskem socializmu, velja večinoma le za večje industrialne in mestne občine. V Slovencih pa tvorijo kmetijske občine večino. Slovenci smo

reven poljedelski narod. Kapitala v domačih rokah ni, ali vsaj le prav malo! Naša kmetija prihaja na dražbo, ker njeno pomanjkljivo obdelovanje polja ne odgovarja modernemu kapitalističnemu, ki ima — naravno! — premoč na svetovnem trgu.

Naravna posledica propadanja kmetije je v prvi vrsti pomnožitev poljedelskega proletariata v velikem slogu. Ta razred delavstva je danes še najbolj neveden in zaostal, in sicer ne le pri nas, temveč pri vseh narodih. Primerjajmo le angleške »Gänger-je!«* Drugod pograbi večinoma razvita industrija ta proletariat ter ga izobražuje. Pri nas pa ni industrije razen par premogokopov in nekaj tovarn. Zato postane naš človek tako lahko kuli v tujini.

Polagoma se vrši pri nas proces kapitaliziranja. Mala posestva prihajajo na dražbo; mnogokrat se potem dele še v manjša. Gospodarstvo naše kmetije je naturalno in ekstenzivno. Tudi primanjkuje zemlje. Kmet torej ne more pridelati vsega, kar potrebuje za življenje; zadosten pridelek bi mu šele zagotovil obstanek. Tuptam si pomaga z domačo industrijo, ki pa le malo nese. Prišel pa bo čas, ko bodo tuji kapitalisti dvignili to domačo industrijo ter jo izkoristili zase. Tedaj postane naš kmet — poljedelski proletarec — njih industrialni delavec.

Mnogokrat čujemo, da propadajo tudi veleposestva na Slovenskem. Če je to res, potem ne velja, kar smo zgoraj navedli.

Veleposestva se pri nas ne morejo povzdigniti. V posvetnih fevdalnih rokah propadajo; te propadajoče latifundije skuša rešiti katoliška cerkev s pomočjo sredstev, ki sama na sebi niso ekonomičnega značaja. Da se pri nas veleposestva

* Glej: Marx: Das Kapital.

ne morejo skušati s tujimi, je največ kriva tehnična stran zemljiškega kapitala. Fevdalci, ki so danes v veleposestvu še merodajen činitelj, ne umejo novodobnega gospodarstva. Poljedelstvo prospava dobro le potem, če se rodovitnost zemlje kolikor mogoče zviša ter se porabijo v ta namen vsa mogoča sredstva. Poljedelcev, ki to umejo, pa imamo danes še malo na Slovenskem. O tem pričajo zanemarjena veleposestva naših posestnikov. Število travnikov se množi, število obdelanih in posejanih parcel pa zmanjšuje. Naš fevdalec računa namreč tako-le: Če obdelujem svet, potrebujem delavcev, raznovrstnega orodja in naposled imam na tržišču še izgubo. Naj torej raste trava; ta način obdelovanja je cenejši. — Na obdelovanje zemlje s stroji, s pripravami, ki jih podajata moderna tehnika in kemija, se niti ne spomni. Po poraslih livadah pa se preganja divjačina na veliko veselje plemenite gospode.

Pride polom. Domačih ljudi, ki bi imeli kapitala, je prav malo; večina pa tudi ni zadosti podjetna. — Bogata katoliška cerkev pokupi veleposestva na dražbi. Naselijo se razni meniški redovi; če le mogoče, ustanove tudi kako šolo ali sploh kak zavod, ki ima navadno nalogo vzgajati ljudstvo v katoliškem duhu. Naposled so ti menihi spretnejši, umnejši gospodarji in v odiranju našega kmeta še večji strokovnjaki, nego njihovi plemeniti predniki.

Tako veleposestvo na eni strani propada, na drugi se širi, množi. Iz posvetnih rok prehaja v posest katoliške cerkve. Drugega nič ne znači ta proces propadanja veleposestva.

Nasledki procesa kapitalističnega gospodarstva se kažejo. Ti pa so za obstanek slovenskega naroda tem občutnejši, čim manj je razvita industrija. To se kaže: v izredno velikem številu

štacunskih konzumov in gostilen (pravih trgovcev je pri nas le malo) in v izseljevanju v Ameriko.

In koliko je individij, ki jim ni odprta ne ta ne ona navedena pot! Ti gredo v premogokope, v tujino, na Westfalsko. Letošnje ljudsko štetje nam kaže, kako malo se je naš narod pomnožil.

Razvoj prebivalstva se deli po kronovinah tako - le:

	1890.	1900.
Dolenja Avstrija	2,661.779	3,086.388
Gorenja Avstrija	785.831	809.918
Šolnograška	173.510	193.247
Štajerska	1,282.708	1,356.058
Koroška	361.008	367.344
Kranjska	498.958	508.348
Trst in okolica	157.466	178.672
Gorica in Gradiščanska	220.308	232.338
Istra	317.610	344.173
Primorska	695.384	755.183
Tirolska	812.696	850.062
Vorarlberška	116.073	129.816
Tirolska in Vorarlberška	928.769	979.878
Češka	5,843.094	6,318.280
Moravska	2,276.870	2,435.081
Šleska	605.649	680.520
Galicija	6,007.816	7,295.538
Bukovina	646.591	729.921
Dalmacija	527.426	591.597
Skupaj	23,895.413	26,107.304

Od zadnjega ljudskega štetja se je izselilo s Kranjskega več kot pa naselilo 32.491, s Koroškega 15.600, s Štajerskega nad 5000 in z Goriškega nad 8000 oseb. Vsled tega vidimo, da je v desetih letih narastlo prebivalstvo

na Dolenjem Avstrijskem za	438.694
» Kranjskem »	9.192

Te številke niso v nobenem razmerju, če pomislimo, da je imela leta 1900. Dolenja Avstrija 2,661.779, Kranjska pa 498.958 prebivalcev. Naš kmet beži iz domovine, ker so njegove hipoteke čim dalje večje. Če bi našel doma industrijo in zaslužka, bi ostal doma, tako pa še povečava bedo na tujem. Statistika kaže, da je znašala mesečna mezda poljedelskih delavcev v Ameriki:

Države:	1875	1879	1881	1885
Kalifornija	44·50	41·—	38·25	38·75
vzhodne države . .	28·96	20·21	26·61	25·55
srednje » . .	26·02	19·69	22·24	23·50
zapadne » . .	23·60	20·38	23·63	22·25
južne » . .	16·22	13·31	15·30	14·25

dolarjev. Mezde torej padajo. Slovenski izseljenci se sicer najraje zatekajo k rudnikom, gredo pa tudi med poljedelce, ker jih beda v to primora. Veliko število izseljencev pa tlači mezde. V ameriški industriji se je do leta 1900. število delavcev pomnožilo za 25, mezda pa le za 23 odstotkov. Mezde torej padajo. Leta 1882. se je izselilo v Ameriko 788.992 oseb, vendar pa izseljevanje iz razvitejših dežel ponehava, med tem, ko iz industrialno nerazvitih dežel narašča.

Domača zemlja že prej ni bila bogvé kako rodovitna; po odhodu mož se pa še manj obdeluje. Živinoreja je že propadla, ker se same žene ne morejo pečati z njo. Vinogradništvo je opešalo, še prej nego se je moglo pričakovati. Trtna uš in vinska klavzula z Italijo sta mnogo pripomogli k temu. Kako n. pr. avstrijsko vino-

gradništvo ubija zunanja konkurenca, se vidi iz števil. Leta 1878. je znašal uvoz v tisoč hektolitrih devet, leta 1889. pa že 422. (Seveda delujejo tu tudi drugi činitelji.)

Naposled: kapitalistično gospodarstvo ne vprašuje po zemlji in ljudeh, temveč samo po zemlji, kapitalu. Način kapitalistične produkcije itak vedno množi brezposelnost proletariata.

Da se zabrani popolna gospodarska propast slovenskega naroda, je po naših mislih nujno, da občine s pomočjo dežele pospešijo razvoj industrializma. Če posamni kapitalisti to store, kar bodo prej ali slej storili, utaknejo vedno velike dobičke v svoj žep na škodo vsega naroda. Narodu samemu ni pomagano, če se vse narodno bogastvo združi v rokah peščice posameznih kapitalistov. Narodno gospodarstvo je le tedaj res narodno, če istega poseduje ves narod.

Občine naj bi stopile na mesto zasebnih kapitalistov! S tem bi si občine pridobile velika bogastva, ki bi bila last vse občine in bi se pospešil in ugladil prehod v industrializem. Blagostanje narodovo ne tiči v ohranitvi agrarnosti, temveč v industrializmu, ki odločuje na gospodarskem polju civiliziranih narodov.

Le na tak način je mogoče zabraniti izseljevanje poljedelskega proletariata. S prepovedmi se izseljevanje ne zabrani, temveč zabrani se, če se da kruha tem ljudem doma.

*

V ostalem pa morajo kmetske in male občine zasledovati isto smer, kakor velike, mestne in industrialne občine. Vprašanje o volilnem pravu, stanovanjih, šolstvu, prirastni renti, delavski politiki itd., je zanje ravno tako važno kakor za velike občine.

7. Sklep.

Socializem ne more in ne sme izgubiti svojega razrednega značaja, ker v svojem temelju je zastopnik razlaščencev, ki se bojujejo za nov svet in novo življenje, ustvarjajoč s tem tudi nov nazor o svetu in življenju. Tudi v občini mora nastopati v znamenju preobrata, ki se ima izvršiti z umnim delom, rušoč stare navade in oblike. Neumestno bi bilo udajati se iluzijam o vsega-mogočnosti prihodnje socialne revolucije. Zanja je treba predpogojev. Razvoj kapitalizma in pomnožitev proletariata ustvarja boj, in kolikor popolnejši bo ta razvoj, toliko brezobzirnejši bo razredni boj v svoji skrajni višini nazvan totalna socialna revolucija. Proletariat si mora pripraviti tla povsod, kamorkoli sega njegov vpliv, da izvojuje boj proti suženjstvu in reakciji. Zato ne sme pozabiti, da je tudi občina ustvarjena na razredni razliki kapitalistiške družbe, ravno tako, kakor država sama. Politiška moč kapitalistiškega razreda, ki se zrcali v vsej nagoti v današnji državi, je tudi v občini sredstvo za izrabljanje vsega produktivnega, a neposedujočega razreda. Historična naloga proletariata je, da odstrani to politiško moč, ki je, kakor pravi Marks, oficialni izraz razredne razlike, v državi, deželi in občini. Izhajajoča iz tega temeljnega principa mora zahtevati socialistiška smer pred vsem oprostitev vsega vpliva od strani c. kr. uradov, politično-policijskih dolžnosti in oskrbljevanje dela za vojaške oblasti. Glede davka se ima zahtevati, vpeljavo progresivnega davka, a za obdačenje ubogih se naj določi eksistenčni minimum, to je obnos, ki je za življenje neizogibno nujen. Vera naj se smatra kot privatna zadeva vsakega

posameznika. Zato se nima občina brigati za cerkvene zadeve, katere naj se prepusti verskim družbam. Glede pridobivanja domovinske pravice naj se določi največ dveletno nepretrgano bivanje v občini. Ravnopravnost žensk z moškimi mora veljati kot princip.

Glavne socialistiške zahteve v občini se dadó izraziti v sledečih točkah:

I.

Za volitve v občinske zastope se zahteva splošno, enako, tajno in direktno volilno pravo brez dostavka. Volilno pravo ne sme ponehati radi uživanja kake občinske podpore. Volitve naj se vrše na nedeljo.

II.

Na polju šolstva in izobrazbe:

1. Posvetnost šol. Brezplačnost pouka na ljudskih šolah in brezplačnost učnih potrebščin; brezplačno vzdrževanje učencev, ki so sposobni obiskovati višje zavode v svrhu višje izobrazbe. V večjih občinah je nastaviti posebne šolske zdravnike z določenim delokrogom. Razredi ljudskih šol ne smejo imeti več nego 30 učencev. Ustanoviti je posebne šolske razrede za manj zmožne in zaostale učence. Prepoved vsakega dela za otroke (po tovarnah itd., ki so podvrženi šolski obveznosti). Obvezni nadaljevalni izobraževalni pouk za oba spola do 18. leta. Pouk se mora vršiti ob delavnikih, in sicer ob delavnem času.

2. Ustanové naj se ljudske knjižnice, čitalnice, ki so pristopne vsakomur in sicer brez policijskega nadzorstva.

Prirejajo naj se predavanja, gledališke predstave za ljudstvo itd.

III.

V zdravstvenem oziru:

1. Občina mora gojiti zdravje. V ta namen je treba ustanavljati javna, ljudska in šolska kopališča, igrišča za otroke po mestih in trgih; dajati redno podporo telovadnim društvom ter ustanavljati požarne brambe kot poklic.

2. Oskrbovanje ubožnih in sirot naj se z dostojnimi podporami razširi na vse sloje ljudstva v enaki meri. Po večjih občinah naj se ustanové azili itd.

3. Ustanovitev šolskih kantin (kuhinj) za ubožne in zapuščene učence.

4. Vpeljava rednega nadziranja stanovanj.

IV.

1. Podjetja tičoča se občine (razsvetljava, cestne železnice itd.) naj se izvijajo iz rok zasebnega izkoriščanja ter se oskrbujejo po občini sami. Tako naj se tudi vsa večja občinska dela izvedejo ob lastnih stroških.

2. Dela pa, ki jih morejo izvršiti le večja podjetja, je oddati po pogodbi, kako je plačevati delavce ob dotičnem delu in kakšen naj bode njihov delavni čas; glede tega mora stopiti občina v dogovor s strokovnimi organizacijami delavcev.

3. Člani občinskega odbora ne smejo prevzeti od občine nikakega dela.

V.

1. Delavni čas delavcev, uslužbenih v občinskih podjetjih, sme znašati le osem ur na dan. Njihovo plačilo ne sme biti manjše kakor znaša povprečni zaslužek dotičnega obrta. Ustanoviti je

penzijske blagajne za delavce, njih vdove in sirote. Vsi občinski delavci pa morajo biti poleg tega zavarovani za slučaj bolezni, nezgode, starosti ali onemoglosti pri obstoječih zavarovalnih zavodih. Združevalna (koalicijska) svoboda delavcev se ne sme omejiti.

2. Uvesti je delavske zastope.
3. Ustanové naj se obrtna sodišča.

VI.

Vse davke je omejiti na neposredne (direktne).

VII.

Brezplačnost pogrebov.

VIII.

1. Občinska zemljiška posest naj se ohrani in po moči razširja.

2. Izdati je naredbo, ki zabranjuje spekulativno izrabljanje zemljišča z ozirom na podraževanje ljudskih stanovanj.

IX.

Pri vseh podraževalnih slučajih zemljišča, ki se izvrše na stroške javnosti (pri zidanju cestnih železnic, mostov, šol itd.), primerno obdačenje posestnikov, katerih zemljišče je na ta način dobilo večjo vrednost.

X.

Pri vseh prisilnih prodajah zemljišč je izposlovati občini oziroma državi prednost do nakupa.

XI.

Občina naj na svoje stroške zida delavska, cena stanovanja, hiše, ter ohrani svojo last. Druga občinska zamljišča je dati v najem, da nesó večjo korist.

Vsebina.

	Stran
Predgovor	1
I. del:	
1. Uvod	7
2. Država in občina	9
3. Dežela in občina	13
4. O novem domovinskem zakonu	17
II. del:	
1. Volilno pravo	25
2. Stanovanja	27
3. Prirastna renta	32
4. Šolstvo in izobrazba	36
5. Socialna in delavska politika občine	42
6. Kmetijska občina pri nas	45
7. Sklep	51

ad 36904, VIII, D, 9

Priporočamo

Naše zapiske

socialno revijo

Izhaja vsak mesec enkrat v Ljubljani in stane celo leto K 2.80, za pol in četrt leta razmerno.

„Naši zapiski“ se pečajo s sociologijo, filozofijo, politiko in znanstvom sploh. Poleg tega ima revija stalen mesečni pregled o javnem življenju, posebno pa iz socializma, občinske politike, strokovnega gibanja i. t. d. Prinaša tudi literarne kritike in deloma tuptam kaj pripovednega.

O „Naših zapiskih“ so dosedaj pohvalno in tudi zelo laskavo pisali razni meščanski češki, poljski in hrvaški listi in revije. Berlinska revija „Dokumente des Sozialismus“ prinaša redno pregled cele vsebine vsakega zvezka.

Izmed razprav v lanskem letniku naj omenimo le sledeče:

Ellen Key: Ljubezen do domovine.

Ant. Dermota: O združništvu.

Pavel Mihalek: O Karlu Marksu in njegovih delih.

Od v letošnjem letniku izišlih razprav omenjamo posebno tele:

Trade unijin kongres. — Socializem in umetnost. — Socialni problem v Magdaleni. — Kako je nastalo delavsko vprašanje. — Spolni problem. — O avtonomiji in „avtonomistih“ i. t. d.

Kdor umeva in hoče umevati novi čas in njegove potrebe, ta mora biti naročnik in podpiratelj „Naših zapiskov“. Naročnina je tako nizka, da se lahko vsakdo naroči.

V založbi „Naših zapiskov“ so nadalje izšle tudi te knjige v „Ljudski knjižnici“:

Magdalena. Spisal I. S. Machar. Iz češčine prevel A. Dermota. Cena 2 K. Magdalena je bila zelo laskavo ocenjena. Prevedena je tudi na poljski, ruski in nemški jezik.

Občina in socializem, kaj zahtevamo

od občine. Spisal Abditus. Cena 70 h. Marsikoga bo zanimala komunalna politika modernejše smeri. Knjiga je popularno pisana in lahko razumljiva.

Nadalje je izšla tam tudi knjiga:

Iz nižin življenja. Črtice, spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K. Ta knjiga se je v razmeroma kratkem času zelo razširila.

V založbi „Naših zapiskov“ izhaja tudi

Mala ljudska knjižnica

od katere sta doslej izšla dva zvezka po 4 h.

Naroča se po dopisnicah pod naslovom:
Upravništvo „Naših zapiskov“ v Ljubljani.

